

Známý neznámy Benelux s košíckými geografmi

Ústav geografie PF UPJŠ v Košiciach v dňoch 29. 5. – 7. 6. 2019 pripravil zahraničnú exkurziu do Beneluxu. Hoci to nezní ako neznáma a exotická destinácia, účastníci pod vedením Dr. Novotného, Dr. Kullu a Mgr. Pregiho mali možnosť spoznať aj doposiaľ nepoznané regióny a lokality, a nazrieť na Benelux ako geograficky nesmierne zaujímavú oblasť. Primárnym cieľom exkurzie bolo upevniť si priamo v teréne teoretické vedomosti nadobudnuté počas štúdia, ale tiež získať nové poznatky o krajinách, regiónoch a geografických súvislostiach v nich, ktoré často unikajú pozornosti verejnosti i odborných kruhov. Počas desiatich dní exkurzie mali účastníci možnosť spoznať prírodné, sociálne, kultúrne, ekonomické, politické či bezpečnostné pomery Luxemburska, Belgicka a Holandska, a pri presune z a do Košíc aj vybraných regiónov Česka, Nemecka a Francúzska.

Obr. 1: Trasa exkurzie poskytla vyváženú ponuku fyzicko-geografických, historicko-geografických, humánno-geografických i politicko-geografických zaujímavostí. Hlavné zastávky: 2 – Schengen (L), 3 – Luxemburg (L), 4 – Yutz (F), 5 – Eupen (B), 6 – Hentri-Chapelle (B), 7 – Vaalserberg + Moresnet + Trojhraničný bod (D/B/NL), 8 – Maastricht (NL), 9 – Namur (B), 10 – Waterloo (B), 11 – Bruggy (B), 12 – Gent (B), 13 – Brusel (B), 14 – Namur (B), 15 – Lovaň (B), 16 – Antverpy (B), 17 – Baarle (NL/B), 18 – Amsterdam (NL), 19 – Houtribdijk (NL), 20 – Lemmer (NL), 21 – Afsluitdijk (NL), 22 – Zaanse Schans (NL), 23 – Amsterdam (NL), 24 – Rotterdam (NL), 25 – Haag (NL), 26 – Amsterdam (NL)

Benelux možno považovať za jadro európskej integrácie a predchodcu Európskej únie. Nie je preto náhoda, že v regióne je výrazná koncentrácia dôležitých európskych inštitúcií. Jedným z najcitlivejších výdobytkov európskej integrácie je Schengenská zóna voľného pohybu tovarov a osôb. Prvou zastávkou v rámci Beneluxu teda bola luxemburská dedinka Schengen, v ktorej bola v roku 1985 podpísaná dohoda o zrušení hraničných kontrol medzi krajinami Beneluxu, Nemeckom a Francúzskom.

Z geopolitického a historicko-geografického hľadiska boli zaujímavé aj ďalšie zastávky. Najvyšší bod Holandska, vrch Vaalserberg s nadmorskou výškou 322,5 m sa nachádza na spoločnom hraničnom bode s Nemeckom a Belgickom. V období rokov 1816-1919 sa tu však stretávali hranice až štyroch štátov, keďže sem siahalo aj územie malého Neutrálneho Moresnetu, známeho aj ako Altenberg s hlavným mestom Kelmis (dnes Belgicko). Na túto oblasť blízko nemeckého mesta Aachen sme mohli nazrieť aj z vyhliadkovej veže.

Nemenej zaujímavá bola návšteva mesta Baarle, ktoré sa de jure skladá z belgického mesta Baarle-Hertog a holandského Baarle-Nassau, pričom tieto mestá spolu tvoria zrejme najkomplikovanejšiu hraničnú situáciu v Európe, keď Baarle-Hertog predstavuje belgickú exklávu na území Holandska, no je zároveň popretkávané holandským územím, v rámci ktorého sa dokonca opäť nachádzajú územia prislúchajúce Belgicku.

Navštívili sme aj územie holandskej provincie Frízsko, ktoré má istú mieru jazykovej autonómie a popri holandčine je tam úradným jazykom aj frízština. Pri ceste späť na Slovensko nám dvojazyčné tabule pripomenuli prítomnosť Lužických Srbov na území dnešného Nemecka.

V rámci Belgicka sme navštívili lokality v jeho nemeckojazyčnej, holandskojazyčnej aj francúzskojazyčnej časti, resp. vo Flámsku i Valónsku. Jednotnosť Belgicka je dnes značne naštartovaná a možno konštatovať, že s výnimkou rešpektu k monarchovi je pocit belgickej identity u obyvateľstva veľmi slabý, a to v prospech silnej flámskej a valónskej identity. Pekným príkladom rozdelenia krajiny je najstaršia nizozemská univerzita – Katolícka univerzita v Lovani (Leuven). Jej honosné budovy ilustrujú dôležitosť, akú v tomto regióne prikladajú vzdelaniu už po stáročia. Univerzita leží vo Flámsku, blízko hranice s Valónskom. V roku 1968 sa však univerzita rozdelila a jej frankofónna časť sa presťahovala do novopostaveného mesta tesne za hranicou vo Valónsku – Nová Lovaň (Louvain-la-Neuve). Ani história a prestíž univerzity nedokázali prekonať vzájomnú averziu Flámov a Valónov. Na otázku, prečo takáto rozdelená krajina vôbec vznikla, poskytuje zjednodušenú odpoveď geografia náboženstiev. Južné nizozemské provincie boli katolícke, kým severné protestantské. A práve náboženstvo rozhodlo, že sa tieto južné provincie radšej pripojili ku katolíckemu Belgicku, akoby sa stali súčasťou protestantského Holandska. V dnešnej sekularizovanej Európe však tento jednotiaci prvok stratil svoj účinok.

Históriu Belgicka i Európy výrazne ovplyvnila porážka napoleonských vojsk pri Waterloo. Tieto udalosti sme si priblížili pri tzv. Levom pahorku, ktorý stojí priamo na pôvodnom bojovom poli. Udalosti 2. svetovej vojny, a obzvlášť zo západného frontu, sme si predstavili a pripomenuli návštevou pamätníka a amerického vojenského cintorínu Henri-Chapelle na západe Belgicka.

Centrom hospodárskeho, vzdelávacieho, kultúrneho, spoločenského ale i politického diania sú spravidla hlavné mestá, ale aj ďalšie veľkomestá, ktorých lokalizácia spravidla odráža polohový a fyzicko-geografický potenciál. Brusel, európske, belgické aj flámske hlavné mesto je pomerne známe a dobre dostupné aj zo Slovenska či z letísk v okolitých krajinách, preto sme sa v ňom zastavili len na krátko, a to konkrétne pri Atomiu, symbole mesta, ktorý vznikol pri príležitosti svetovej výstavy Expo 1958. Väčšiu pozornosť sme venovali Luxemburgu, ale najmä Amsterdamu, ktorý je oficiálnym hlavným mestom Holandska, a tiež Haagu, ktorý je známy ako sídlo Medzinárodného súdneho dvoru OSN, ale je tiež sídlom holandského parlamentu, vlády, monarchu a aj väčšiny veľvyslanectiev, čo z neho robí de facto hlavné mesto. Navštívili sme tiež Namur – hlavné mesto Valónska, centrum nemecky hovoriacej oblasti Belgicka – Eupen a ďalšie významné mestá vo Flámsku (Bruggy, Gent), či mestá tvoriace spolu s Amsterdamom populačné aj hospodárske jadro Holandska – Randstad (Haag, Rotterdam), ale tiež limburské hlavné mesto a zároveň najstaršie holandské mesto Maastricht, v ktorom bola podpísaná Zmluva o Európskej únii, známa aj ako Maastrichtská zmluva.

Počas exkurzie mali študenti jedinečnú príležitosť vidieť v praxi, ako lokalizačné faktory cestovného ruchu podmieňujú rozvoj tohto odvetvia hospodárstva. Rozvoj horského a podhorského turizmu sme pozorovali práve v oblasti Vaalserbergu, hoci z pohľadu stredoeurópana ide o nízke nadmorské výšky a pomerne jednotvárný reliéf. Vo viacerých mestách sme mali možnosť zhodnotiť predpoklady a využitie potenciálu pre mestský cestovný ruch, v pobrežných oblastiach aj prímorský cestovný ruch, hoci pobrežné oblasti

v tomto regióne sú využívané primárne na priemysel a dopravu. Zaujímavosťou boli lokality späté s európskou integráciou (Schengen, Maastricht) či pôsobením európskych a medzinárodných inštitúcií (Luxemburg, Brusel, Haag), ktoré priťahujú množstvo návštevníkov, tak turistov ako aj služobne cestujúcich.

Cestovný ruch stimulujú aj lokality, ktoré pripomínajú špecifické črty jednotlivých krajín. Najvýraznejšie sme to mohli pozorovať v Holandsku. Navštívili sme tu skanzen Zaanse Schans, v ktorom je zachované množstvo veterných mlynov, ale aj ďalších prvkov tradičných nizozemských sídel. Veterné mlyny sa však nevyužívali len pri mletí obilnín, ale aj na odčerpávanie vody z vysušaných poldrov. Tie sme si priblížili aj pri prejazde hrádzami Afsluitdijk a Houtribdijk, pri ktorej sme prešli aj popod údajne najstarší a najväčší navidukt na svete.

Popri základných fyzickogeografických vlastnostiach precestovanej krajiny poskytla exkurzia účastníkom možnosť získať viaceré jedinečné zážitky aj z tohto aspektu geografie. Okrem najvyššieho bodu Holandska sme prešli aj popri najnižšom suchozemskom bode krajiny v lokalite Zuiderplaspolder so zápornou nadmorskou výškou -7 m. Precestovali sme Ardény, v mestečku Lemmer sme sa okúpali v najväčšom holandskom jazere IJsselmeer (Ijselské more), ktoré vzniklo prehradením morského zálivu Ziderzee. Pri hrádzi Houtribdijk sme sa prešli dnom vysušaného jazera Markermeer. V národnom parku Weerribben-Wieden sme videli najväčšie rašelinisko v severozápadnej Európe.

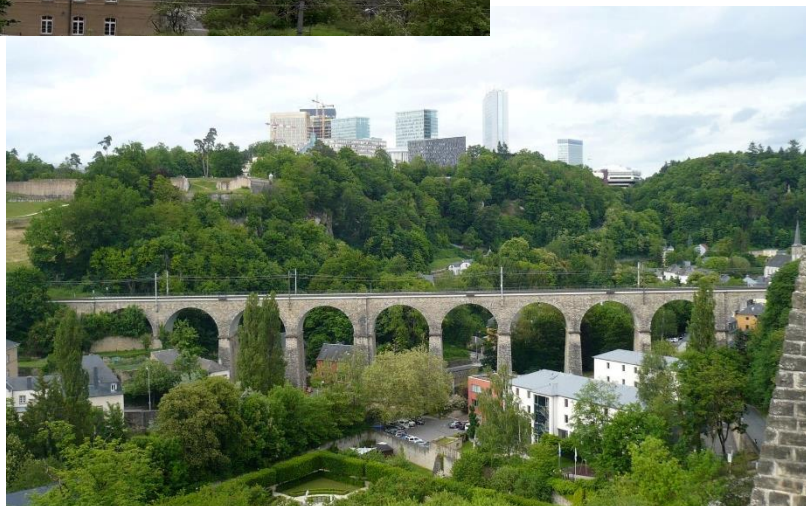
Obr. 1. Kto si rýchlo nakúpil, stihol si prezrieť aj malebné centrum Chebu, sudetského mesta s pôvodne nemeckým obyvateľstvom.

Obr. 2. Prvou zastávkou na území Beneluxu bol luxemburský Schengen s Múzeom Európy.

Obr. 3 a 4. Luxemburg je kopcovité mesto popretkávané sieťou mostov, tunelov, schodísk a výtáhov. Je pestré, historické, moderné, rušné i pokojné, dravé i romantické. Hoci samotné mesto má len niečo vyše 100 000 obyvateľov, je centrom dochádzky desiatok tisíc ľudí z celej krajiny i okolitých štátov.

Obr. 5. Len čo sme prekročili luxembursko-francúzske hranice, pohľad na jadrovú elektráreň Cattenom nám pripomenul, že Francúzsko je najväčším producentom jadrovej energie v Európe.

Obr. 6. Cestou naprieč Luxemburskom sme mohli pozorovať aj typickú vidiecku krajinu v severnej vyššie položenej ale rovinatejšej oblasti veľkohoľvodstva.

Obr. 7. Prvou zastávkou na území Belgicka bolo sotva dvadsaťtisícové mestečko Eupen, ktoré je hlavným mestom nemecky hovoriaceho spoločenstva Belgicka.

Obr. 8. Návštevou amerického vojenského cintorínu a pamätníka Henri-Chapelle sme si pripomenuli udalosti 2. svetovej vojny na západnom fronte. Na cintoríne je pochovaných takmer 8000 amerických vojakov padlých v 2. svetovej vojne. Súčasťou expozície sú aj pre geografa zaujímavé situačné mapy z obdobia vojny.

Obr. 9. Súčasťou pamätníka Henri-Chapelle je aj vyhládka na oblasť, ktorou prechádzal front. Zároveň vyhládka ukazuje typickú vidiecku oblasť pohoria Ardény, ktoré má v tejto časti pahorkatinný charakter.

Obr. 10. Na tomto mieste sa stretávajú hranice krajín Belgicko, Holandsko a Luxembursko. Do roku 1919 sem siahalo aj územie malého, de jure nezávislého štátu Neutrálny Moresnet.

Obr. 11. Hneď vedľa trojhraničného bodu sa nachádza Vaalserberg – najvyšší bod Holandska s nadmorskou výškou 322 m. Najmä pre Holanďanov, ale aj pre obyvateľov nemeckého Aachenu a okolia je to obľúbené výletné miesto.

Obr. 12. Z vyhliadkovej veže pri trojhrianičnom bode možno pozorovať Ardény, ale smerom na západ za mestom Aachen a neďalekou jadrovou elektrárnou aj Dolnorýnsku nížinu.

Obr. 13 a 14. Syr na každom rohu, z kostolov knižnice.
Neklamný znak, že sme vstúpili do Holandska (Maastricht).

Obr. 15 a 16. Maastricht je považovaný za najstaršie holandské mesto. Je centrom regiónu Limbursko v juhovýchodnom výbežku Holandska. Jeho architektonických symbolom je radnica postavená v štýle holandského klasicizmu v 17. storočí (vľavo). Samotné mesto, ktoré má len zhruba polovičný počet obyvateľov Košíc však príjemne prekvapí pulzujúcim životom, plnými uličkami ľudí, príjemnými kaviarňami, či kvetinovými trhmi.

Obr. 17. Pohľad z pevnosti na centrálnu časť mesta Namur – hlavného mesta belgického Valónska. Ceny jedla ako v Košiciach, počet obyvateľov polovičný, miera nezamestnanosti dvojnásobná. V rámci jedla azda každý vyskúšal zemiakové hranolčeky, ktoré pochádzajú práve z tohto regiónu.

Obr. 18. Leví pahorok je kopec umelo navrhnený priamo na bojovom poli pri Waterloo a je symbolom definitívnej porážky Napoleona.

Obr. 19 a 20. Flámske mesto Bruggy bolo v stredoveku jedným z najvýznamnejších obchodných centier Európy. Svedčí o tom aj imponantná architektúra, vrátane zvonice (vľavo), ktorá je považovaná za symbol mesta. Atmosféru stredovekých uličiek dotvárajú kanály často lemované terasami kaviarní či pivární.

Obr. 21 – 24. Veľmi podobnú atmosféru ako Bruggy má aj susedné mesto Gent, ktoré je počtom obyvateľov podobné Košiciam a dvojnásobné oproti Bruggám. Aj Gent patril v stredoveku medzi významné centrá Európy, počtom obyvateľov bol na úrovni Londýna či Paríža. Dnes je centrom provincie Východné Flámsko.

Obr. 25. V nizozemských (holandských a flámskych) regiónoch si je treba zvyknúť aj na druhy dopravy, ktoré sú Stredoeurópanovi cudzie.

Obr. 26. Nejde však len o plavbu kanálmi. Rovinaté nizozemské mestá nás môžu inšpirovať aj cyklodopravou.

Obr. 27. Pri bruselskom Atomiu sme sa nechali vyburcovať ázijskými turistami a prejavili sme svoju radosť.

Obr. 28 – 31. Architektúrou vyráža dych aj významné univerzitné mesto Leuven (Lovaň), ktoré leží len 20 km od Bruselu. Symbolom mesta je radnica (hore), ale aj knižnica Katolíckej univerzity (vľavo dole). Univerzitného ducha je v meste so 100 000 obyvateľmi cítiť výrazne, študuje tu takmer 60 000 študentov z celého sveta.

Obr. 32 – 36. Antverpy ležiace na rieke Selda sú s vyše pol milióna obyvateľmi najväčším mestom Belgicka (mesto Brusel má menej ako 200 000 obyvateľov, hoci kompaktné zastavané územie okolo neho vytvára metropolu s vyše miliónom obyvateľov) a druhým najväčším prístavom Európy. Nachádza sa tu najväčšia diamantová burza na svete a vďaka početnej židovskej komunite sa v minulosti mesto označovalo aj ako Jeruzalem západu. Panoráme mesta dominuje veľkolepá sedemlodočná katedrála so 123 metrovou vežou. Imperiálna architektúra však nadchýňa na každom kroku, ešte aj budova železničnej stanice (vpravo hore) pôsobí ako stavebný skvost. Mesto je výrazne multikultúrne, čo symbolizuje aj miestne China Town (vľavo dole).

Obr. 37 a 38. Po Antverpách sme opustili Belgicko a presunuli sa do Holandska. A v Holandsku sme zase zašli do Belgicka a v tom Belgicku dokonca zase do Holandska. Navštívili sme mesto Baarle, kde hranice medzi belgickým Baarle-Hertog a holandským Baarle-Nassau prebiehajú aj priamo cez domácnosti. Platí tu, že domácnosť patrí pod štát, v ktorom sú dvere do bytu. Takže presunom dverí sa môžete presťahovať. Ale čo ak vedie hranica priamo stredom dverí? Baarle je zrejme najkomplikovanejšou hraničnou situáciou v Európe.

Obr. 39 – 42. V Amsterdame, oficiálnom hlavnom meste Holandska s trištvrte miliónmi obyvateľov je ťažké identifikovať najvýznamnejšiu stavebnú dominantu. K tým významným určite patrí kráľovský palác (vľavo hore) či Rijksmuseum v tomto roku zamerané na výstavu Rembrandtových diel (vpravo hore). Avšak fascinujúce sú prechádzky historickými uličkami popretkávanými kanálmi a lemovanými domami s priečeliami naklonenými na rôzne strany. Vynechať nemožno ani známy Red Light District, ktorý je symbolom holandského liberalizmu, ktorý však zďaleka nie je taký bezbrehý, ako si ho mnohí cudzinci predstavujú.

Obr. 43 – 45. Amsterdam však nie je len spleťou historických uličiek, priemyselných či logistických areálov. Vďaka ubytovaniu pri Amsterdamskom lese sme mali možnosť spoznať aj príjemné a pokojné zákutia, v ktorých sa človek cíti ako v lone prírody.

Obr. 46 – 49. V Holandsku sme prešli a zastavili sa na dvoch najväčších hrádzach *Houtribdijk* (hore) a *Afsluitdijk* (dole) vďaka čomu sme videli vysušovanie a budovanie poldrov, navidukt, vzdúvadlá a pumpy, ale aj historické mapové zobrazenia pôvodných plánov budovania holandských poldrov.

Obr. 50 a 51. Vo frízskom mestečku Lemmer sme mali možnosť okúpať sa v slnkom vyhriatej vode jazera IJsselmeer (medzi hrádzami *Houtribdijk* a *Afsluitdijk*), pozorovať výraznú dominanciu blond'avých obyvateľov či ochutnať miestnu kuchyňu.

Obr. 52 a 53. Tradičný holandský drevák, veterné mlyny, ale aj ďalšie tradičné prvky holandského, resp. nizozemského vidieka sme obdivovali v skanzene Zaanse Schans.

Obr. 54 a 55. Na rozdiel od ostatných holandských veľkomiest Rotterdam neohúri stredovekou architektúrou. Počas 2. svetovej vojny bol totiž zbombardovaný nemeckými vojskami. Na druhej strane je mesto s najväčším prístavom v Európe oprávnené považované za výkladnú skriňu modernej architektúry.

Obr. 56 – 58. Haag je de facto hlavným mestom Holandska. Vo svete je však známy najmä ako sídlo Medzinárodného súdneho dvora – hlavného súdneho orgánu OSN, ktorý sídli v Mierovom paláci (hore vľavo). Samotní Holanďania ho vyhľadávajú aj ako dovolenkovú destináciu s dlhými piesčitými plážami, a tiež mesto, kde sa prelína stredoveká a moderná architektúra.